

Vrijeme za robusniji međunarodni pristup Bosni i Hercegovini!

Dejtonski mirovni sporazum (novembar 1995.) pomogao je da se zaustavi rat u Bosni i Hercegovini (BiH) i u početku otvorio put za procese rekonstrukcije i revitalizacije zajednica. Međutim, Dejtonski ustav za BiH i državna struktura također su stvorili ogromne prepreke za punu demokratizaciju, ljudska prava, tranzicionu pravdu i proces Evropske integracije. Nakon početnog snažnog angažmana u prvih deset godina i direktnih intervencija (tamo gdje su bile potrebne) korišćenjem 'Bonskih ovlašćenja', Međunarodna zajednica je promijenila svoju politiku dajući povjerenje lokalnim političarima na vlasti i stavljajući fokus na njihovu odgovornost i to je onda postavila u središte svoje strategije za BiH. Petnaest godina kasnije možemo samo zaključiti da ta strategija nije donijela ono čemu smo se nadali. Dvadeset pet godina nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma opet je krajnje vrijeme za robusniji međunarodni pristup!

Ovo je za nas glavni zaključak sa dva internetska skupa održana u četvrtak 15. oktobra 2020., zatvorenog ekspertskeg sastanka i javnog vebinara. Visoki predstavnik međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini, dr. Valentin Inzko učestvovao je na oba skupa koje su organizovali Centar za globalne izazove Univerziteta Utreht, mirovna organizacija PAX i Peter Bas-Backer, bivši zamjenik visokog predstavnika u BiH. Ostali govornici bili su: dr. Valery Perry (Savjet za politiku demokratizacije, DPC), dr. Rachel Kurian (ISS, Univerzitet Erasmus i ERMA, Univerzitet Sarajevo), prof. dr. Paul R. Williams, (Grupa za javno međunarodno pravo i politiku, PIRPG). Moderator su bili: dr. Brianne McGonigle-Leyh (Holandski Institut za ljudska prava, SIM, Univerzitet Utreht) i Dion van den Berg (PAX, vođa Tima Evropa). Ovim sastancima su, između ostalih, prisustvovali i bivše diplomate, bosanski i evropski aktivisti i eksperti civilnog društva iz BiH kao i bosanska dijaspora.

Ovaj dokument se u velikoj mjeri zasniva na prezentacijama i diskusijama sa ova dva internetska sastanka. Za njegov sadržaj ipak je odgovoran samo PAX. Biće potrebno i planira se više rasprava i konsultacija kako bi se definisali ključni instrumenti robusnijeg pristupa. PAX će aktivno doprinjeti ovim diskusijama.

Dejtonski mirovni sporazum i njegove institucije

Dejtonski mirovni sporazum je zaustavio rat u BiH, ali je također legalizovao i ozakonio etničku podjelu. Mora se ipak shvatiti da su svi prijedlozi za zaustavljanje rata u ranijim godinama, naročito Vens-Ovenovi planovi, također uzimali etničku podjelu kao polaznu osnovu.

Ustav BiH, koji je u osnovi dio Dejtonskog mirovnog sporazuma, ne dozvoljava napredak u procesima izgradnje nacije i građane koji ne pripadaju jednom od tri 'konstitutivna naroda' čini faktički građanima drugog reda. Politička elita BiH nažalost odbija da promijeni Ustav uprkos presudama Evropskog suda za ljudska prava, mnogim žalbama EU i Međunarodne zajednice i jasno izraženim zahtjevima građana i organizacija civilnog društva u BiH.

Uprkos određenom napretku u oblasti pravosuđa, i dalje vidimo alarmantne izvještaje o nedostatku pravosudnog profesionalizma i upornom miješanju političara u brojne sudske slučajeve.

Politička elita Bosne i Hercegovine

Iako je korak 'iz ere Dejtona ka eri Brisela' možda bio logičan, došao je prerano i njime se nije upravljalo na pravi način. Tehnokratski pristup EU procesu pristupanja omogućio je da tri dominantna bloka političke elite (Bošnjaci, Bosanski Srbi i Bosanski Hrvati) koriste svoje ekskluzivne narative. Posebno vođstvo Bosanskih Srba promišljeno pretvara BiH u nefunkcionalnu državu. Za političare svih etničkih grupa, koji nastavljaju slijediti nacionalistički nedemokratski program, nefunkcionalno je funkcionalno tj. radi u njihovu korist. Principi donošenja odluka od strane tripartitnog Predsjedništva BiH, dva entiteta i deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine pružaju im instrumente za blokiranje napretka.

Sveukupno unutar političke elite (elita) postoji jako malo bilo kakve spremnosti za ozbiljno angažovanje

na reformama i demokratizaciji pošto dominantne političke partije shvataju da bi ovo moglo voditi pozivima za transparentnost i odgovornost što bi oslabilo njihovu bazu moći u društvu.

Pandemija Covid-19 ubrzala je neke od političkih dinamika u BiH. Zaista, političari su profitirali na trendovima i vremenima i iskoristili priliku da okrive Međunarodnu zajednicu i EU za zloupotrebu pandemije ponovnim miješanjem u unutrašnja pitanja.

Civilno društvo i građani Bosne i Hercegovine

Kontinuirani angažman EU/Međunarodne zajednice prvenstveno sa aktuelnim političkim liderima 'konstitutivnih' partija ostavio je po strani i isključio ostale lokalne aktere: novi pristup 'odozdo prema gore' trebao bi obnoviti socijalni dogovor sa civilnim društvom.

Organizacije civilnog društva suočene su sa brojnim preprekama, a nekažnjeno se nastavljaju govor mržnje i političko zastrašivanje. Odliv mozgova je rekordno visok. Zemlju napuštaju ne samo mladi nego i cijele porodice. Kakve su perspektive za mlađu generaciju koja odrasta u nefunkcionalnoj državi svjedočeći pasivnoj međunarodnoj zajednici koja dozvoljava da se to dešava? Odliv mozgova podstiče ne samo nedostatak ekonomske perspektive već i odsustvo vladavine prava.

Redovni dijalog Međunarodne zajednice/EU sa skoro nepromjenljivom grupom lidera civilnog društva ne donosi zadovoljavajuće rezultate. Bez zanemarivanja njihovih važnih uloga i doprinosa ovih istrajnih organizacija trebalo bi pozvati i novonastajuće građanske inicijative da se pridruže procesima konsultacija. Potrebna je revitalizacija odnosa između Međunarodne zajednice i civilnog društva.

Građani i mnogi u sektoru civilnog društva u BiH doživljavaju strategiju pristupanja EU kao visoko tehnokratsku i nešto udaljeno. Oni se uglavnom osjećaju isključenima, čak i napuštenima iako mnogi

od njih pokušavaju da izvedu demokratske promjene i reforme u svojoj vlastitoj zemlji.

Ekonomska dimenzija

Finansijska i ekonomska podrška bila je uglavnom neefikasna i nedovoljno koordinisana. Bez funkcionalne vladavine zakona uticaj ekonomskog razvoja i finansijske podrške neizbježno će ostati ograničen. Ekonomske reforme nametnute BiH od strane Međunarodne zajednice (davanje prednosti stabilizaciji duga, održivosti cijena, privatizaciji i liberalizaciji tržišta) bile su korisne onima koji su na vlasti i akterima u međunarodnoj ekonomskoj areni. Međutim, građani ne dijele blagodeti koje pružaju investicije i finansijska pomoć. Socijalna i ekonomska prava građana BiH stano se ignorišu. Programi finansijske podrške MMF-a, Svjetske Banke i EU za BiH nisu odgovarali postkonfliktnim razvojnim potrebama zemlje već su povećavali nejednakost, npr. u zdravstvenom sektoru, i potvrdili neformalni sektor eksploatišući nezaštićene radnike.

Kao posljedica onoga što je EU u svojoj novoj strategiji za Zapadni Balkan 2018. također označila kao zarobljena država, političari i preduzetnici su izgradili jake saveze koji ometaju pristup građana ekonomskom napretku.

Dejton 2?

Redovno se postavlja pitanje o potrebi pregovaračkog procesa 'Dejton-2'. Ipak, s obzirom na nedostatak jedinstva među ključnim međunarodnim akterima, uključujući Rusiju i države garante Dejtonskog mirovnog sporazuma, svaki uporedivi pregovarački proces vjerovatno bi stvorio više prepreka nego rješenja.

Otuda: 'Nema Dejtona-2'!

Ključno pitanje

Ključno pitanje je da li se politike vođene od strane EU i Međunarodne zajednice mogu lako resetovati ili preusmjeriti. Sadašnje političke elite predstavljaju najveće prepreke. Možemo li 'piromane' pretvoriti u

'vatrogasce'? Kako ponovo ostvariti kontakt sa društvom obmanutim od strane političara i napuštenim od strane Međunarodne zajednice? Treba svakako razgovarati o jasnim konačnim ciljevima, principima i vrijednostima i prihvatiti ih kada Međunarodna zajednica/EU ponovo zauzme **robusniji** kurs.

Ako reforme i napredak ostanu nedostižni...

Bosna i Hercegovina, zemlja potencijalni kandidat za EU, prijavila se za članstvo u EU 2016. Međutim, pregovori o članstvu nisu otvoreni. Evropska Komisija je identifikovala 14 prioriteta koje zemlja treba da ispuni prije zvaničnog početka pregovora. Nažalost, ne postoji politička volja da se na ozbiljan način radi na reformama potrebnim za taj korak u procesu pristupanja.

Ako i dalje bude tako, a robusniji pristup ne donese bolje rezultate, uskoro može doći trenutak kad bi bilo najbolje da Evropska Komisija, podržana od država članica EU, dadne jasan signal političarima i građanima BiH (nadam se privremeno) zamrzavanjem procesa pristupanja.

Mogući elementi robusnijeg pristupa

Pojavilo se nekoliko ideja u vezi sa robusnijim pristupom koje bi trebalo istražiti, kao što su:

- ◆ izdavanje zabrana putovanja za određene političare kako bi se osiguralo da ne mogu ući u nijednu državu EU (pravljenje crne liste);
- ◆ češće praktikovanje 'imenovanja i sramoćenja' u situacijama kada političari opstruišu pokušaje da se BiH izgradi kao jedinstvenija i funkcionalnija država, kao znak podrške građanima i drugima koji traže demokratske reforme iznutra. Kritike ne bi smjele ostati iza zatvorenih vrata na sastancima sa političarima već ih treba podržati javnim informisanjem, dajući jasne signale nezadovoljstva i neodobravanja;
- ◆ poboljšanje vidljivosti 'Brisela' detaljnijim informisanjem i čestim posjetama predstavnika Evropske komisije i članova Evropskog parlamenta BiH (i to ne samo njenom glavnom gradu ili održavanjem sastanaka iza zatvorenih vrata);
- ◆ uvođenje strožih modela uslovljavanja: zaobilazanje političkih subjekata koji blokiraju napredak i reforme. Slijediti logično 'više za više' i 'manje za manje', nagrađujući tako pozitivne promjene. Također za programe finasijske podrške i zajmove;
- ◆ podržavanje 'opštinalizacije', ojačavanje uloga i učinkovitosti lokalnih vlasti u odnosu na kantonalne i entitetske vlasti – korišćenjem kako političkih tako i finasijskih instrumenata;
- ◆ usmjeravanje međunarodne podrške, političke i finasijske, direktno organizacijama u BiH koje unapređuju reforme u skladu sa evropskim vrijednostima, uključujući organizacije koje se bave ljudskim pravima i profesionalne/nezavisne medije;
- ◆ pružanje ciljanije podrške građanskim inicijativama u nastajanju, rad na prevazilaženju segregacije u obrazovnom sistemu, poboljšano učešća građana u radu lokalne uprave, inkluzivna memorijalizacija i druge relevantne teme.

Kontaktni podaci

G-din Dion van den Berg

vandenberg@paxforpeace.nl

www.paxforpeace.nl